

Sygn. akt I CZ 57/14

POSTANOWIENIE

Dnia 6 sierpnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)

SSN Jan Górowski

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Z. W. i B. B.
przeciwko S. W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 6 sierpnia 2014 r.,
zażalenia pozwanej na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 10 kwietnia 2014 r.,

oddala zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego do rozstrzygnięcia w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji.

UZASADNIENIE

Powodowie wystąpili przeciwko pozwanej o zapłatę kwot po 83.333,33 zł tytułem zachowku po ojcu S. W. Kwestionowali przy tym skuteczność wydziedziczenia ich przez spadkodawcę.

Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 18 czerwca 2013 r. oddalił powództwo. Uznał, że wydziedziczenie było skuteczne, ponieważ powodowie wprowadzili z usprawiedliwionych przyczyn, spowodowanych uczestnictwem w konflikcie małżeńskim rodziców, zaprzestali kontaktów z ojcem tuż po wyprowadzeniu się z domu rodzinnego, jednak kiedy stali się już osobami dorosłymi byli zobowiązani do zainteresowania się ojcem, który bardzo poważnie chorował, o czym powodowie wiedzieli. Mimo to, w sposób uporczywy i długotrwały nie wykazywali zainteresowania sprawami ojca, co, zdaniem Sądu, wyczerpywało przesłankę uporczywego niedopełniania obowiązków rodzinnych względem spadkodawcy (art. 1008 pkt 3 k.c.).

Sąd Apelacyjny, który rozpatrywał sprawę na skutek apelacji powodów, wyrokiem z dnia 10 kwietnia 2014 r. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. Jako podstawę uchylenia wskazał art. 386 § 4 k.p.c., a konkretnie nierozpoznanie istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji. Sąd odwoławczy rozważył cele ochronne, jakie spełnia zachówek i dokonał wykładni przesłanki wydziedziczenia z art. 1008 pkt 3 k.c., zwracając uwagę na jej sankcyjny charakter, powodujący konieczność przeprowadzenia oceny, czy zerwanie więzi rodzinnych było zawinione i naganne, co z kolei wymagało zbadania przyczyn zachowania powodów. Po dokonaniu własnej oceny materiału dowodowego Sąd drugiej instancji stwierdził, że zaburzone kontakty rodzinne powodów z ojcem były konsekwencją stanowiska spadkodawcy, który tych kontaktów świadomie nie chciał, a wcześniej swoim zachowaniem doprowadził do zerwania więzi z dziećmi, znęcając się nad rodziną, za co został skazany prawomocnym wyrokiem karnym. W postępowaniu powodów Sąd drugiej instancji nie dopatrzył się zawinionych nieprawidłowości, uprawniających do

odmówienia im prawa do zachowku. W związku z tym wskazał, że konieczne jest przeprowadzenie postępowania w celu ustalenia wysokości należnego zachowku.

W zażaleniu na powyższy wyrok pozwana zarzuciła naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. i wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu. Zdaniem pozwanej, niezgłoszenie przez powodów w toku postępowania pierwszoinstancyjnego właściwych wniosków dowodowych mających na celu wykazanie wartości substratu zachowku powodowało, że ich roszczenie nie zostało wykazane co do wysokości, a tym samym nie było przeszkód do wydania orzeczenia o zachowku przez Sąd odwoławczy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 394¹ § 1¹ k.p.c., wprowadzony do kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381), umożliwił poddanie kontroli instancyjnej prawidłowości uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Charakter tego zażalenia Sąd Najwyższy poddał analizie m.in. w postanowieniach z dnia 30 stycznia 2014 r., IV CZ 118/13, nie publ.; z dnia 9 stycznia 2014 r., V CZ 77/13, nie publ., z dnia 19 grudnia 2013 r., II CZ 86/13, nie publ., z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13, nie publ. Wskazał w nich, że rolą Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym jest zbadanie, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował przyczynę uzasadniającą wydanie orzeczenia kasatoryjnego i czy jego merytoryczne stanowisko uprawniało do podjęcia takiej decyzji procesowej. Przedmiot badania dokonywanego na skutek zażalenia ogranicza zakres dopuszczalnych zarzutów i powoduje, że zażalenie powinno skupiać się na kwestionowaniu wystąpienia przesłanek stosowania art. 386 § 4 k.p.c. Prawidłowość stanowiska prawnego sądu drugiej instancji pozostaje poza zakresem kontroli zażaleniowej. Dokonywana kontrola powinna mieć charakter formalny, skupiający się na ustanowionych w art. 386 § 4 k.p.c. przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, bez wkraczania w merytoryczne kompetencje sądu.

Sąd Okręgowy w uzasadnieniu przytoczył jako podstawę uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji art. 386 § 4 k.p.c., wskazując, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, ponieważ oddalił powództwo o zachówek z powodu stwierdzenia skuteczności wydziedziczenia powodów, podczas gdy – w ocenie Sądu odwoławczego - wydziedziczenie było bezskuteczne i konieczne jest zbadanie okoliczności istotnych dla ustalenia zachowku.

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936/315; z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003/3/36; z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635.; z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009/1-2/2, a także postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, LEX nr 50750, z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999/1/22, z dnia 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, LEX nr 519260; z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, Lex nr 1231340; z dnia 26 listopada 2012 r., I CZ 147/12, Lex nr 1284698, z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, oraz z dnia 16 listopada 2012 r., III CZ 83/12 – publ. <http://www.sn.pl>).

Nierozpoznanie roszczenia o zachówek z powodu przyjęcia, że roszczenie nie przysługuje, ponieważ spadkobierca, który dziedziczyłby z ustawy został skutecznie wydziedziczony, spełnia te kryteria, wydziedziczenie stanowi bowiem materialnoprawną przesłankę unicestwiającą roszczenie o zachówek. Stwierdzenie skuteczności wydziedziczenia spowodowało, że Sąd Okręgowy nie poczynił ustaleń istotnych dla merytorycznej oceny zgłoszonego przez powodów roszczenia. Tym samym Sąd Apelacyjny słusznie uznał, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy o zachówek, co uzasadniało uchylenie wyroku tego Sądu i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Sugestie pozwanej co do możliwości rozpatrzenia sprawy przez Sąd odwoławczy i jej wnioski odnoszące się do sposobu, w jaki roszczenie powodów powinno być załatwione sprzeczne są z postanowieniami art. 386 § 4 k.p.c.,

który musi być wykładany z uwzględnieniem konstytucyjnej gwarancji dwuinstancyjnego postępowania (art. 176 § 1 Konstytucji RP), Zasada ta doznałaby naruszenia w wypadku rozstrzygnięcia o roszczeniu zachowkowym w jednej instancji.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., oddalił zażalenie.

Wobec niekończącego sprawy charakteru wydanego postanowienia orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego uwzględnia postanowienia art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹, art. 391 § 1 i art. 394¹ § 3 k.p.c.